

12.

כל-ענין ואמבישת נפלאות מהירתו

DISSERTATIONIS PHILOLOGICO MORALIS

DE

MORALITATE DICTI SALVATORIS

MATTH. V: comm. 22.

SECTIO PHILOLOGICA,

QUAM,

Impetrata Venia Ampliss. Facult. Philosoph.

In Reg. ad Auram Acad.

Publico Examini Subjiciunt

AUCTOR

DAVID HENRICI DEUTSCH

Et

RESPONDENS

MICHAËL LEBELL, Filius.

OSTROBOTNIENSIS,

Die XVIII. Aprilis, MDCCCLXI.

L. H. Q. A. M. S.

ABOË, Impress. JOH. CHRISTOPH. FRENCKELL.

Maxime Reverendo atque Amplissimo;

DN. MAG. MICHAËLI
LEBELL,

S:æ S:æ Theologiæ DOCTORI, Ecclesiæ Ulfsbyensis
& Biörneburgensis PASTORI meritissimo, Vicini di-
strictus PRÆPOSITO Vigilantissimo, Scholæ Trivialis
ibidem INSPECTORI adcuratissimo,

PARENTI OPTIMO.

Sicut Tibi, Parens Optime, nihil prius est nihilque
antiquius, quam ut mei omnem, quæ Patrem un-
quam decet & ornat, geras curam; ita mibi quoque
quævis semper gratissima visa est occasio, qua meam er-
ga Te, quæ guidem simma est, testari potui pietatem.

Fam.

Jam in sinu mihi gratulor de data ansa, qualem in Te
ab ipsis incunabulis expertus sim Parentem, qualemque
Tibi debeam gratiam, publice significandi. Ast doleo
simul, verba mihi vix suppeteret, non enumerandis qui-
dem, ne dum digne deprædicandis Paternis Tuis me-
ritis, apta. Dicam itaque verbo tantum: tot ea sunt
tantaque, quot quantaque a Parente unquam proficiisci
potuerunt. Tot ergo Tibi, Parens optime, tantasque
ago habeoque gratias pro iisdem, quot quantasque pia
mens concipere valet. Verborum inopiam votorum com-
pensabit copia, quorum summa erit, dignetur Summum
Numen Tibi sua gratia adesse, & facere, ut in Pa-
triæ, Ecclesiæ nostrumque, qui Tui sumus, fulcrum,
ornamentum & tutelam, quam diutissime vivas, vigeas,
floreas. Sic vovit, vovet vovebitque

PARENTIS OPTIMI.

filius obedientissimus,
MICHAËL LEBELL.

VIRO Nobilissimo,
D: NO JOHANNI
LAGERMARCK,
Signifero maxime strenuo, Affini honoratissimo, Fau-
tori propensissimo semper colendo.

Quot sunt dies, a quo affinitatis vinculo Tecum
me conjunxit Numen, tot quoque Tibi in me sunt
maximi favoris specimina: gratæ vero, quam tamen
semper fovi, meæ mentis documenta bucusque perpaucæ
certe fuerunt. Accipe igitur jam, Fautor optime, be-
nigna fronte basce lucubrations, quas Tibi addixi,
ut testes grati, erga omnia mibi præstata beneficia, a-
nimis. Hoc si feceris, Tuis cumulum addes beneficiis.
Ceterum animitus opto, velit Deus T. O. M. Tibi vitam
diuturnam, omnibus bonis affluentem, clementissime lar-
giri. Ero

Nobilissimi NOMINIS TUI

Cultor devotus,
MICH. LEBELL, FIL.

Handelsmännerne i Sjö och Stavel-Staden ÅBDI
Sögvattnade

Herr CHRISTOPHER
BOCKELMAN,

Min Högtårade Herr Morbroder.

Herr JACOB BREMER,
Herr HANS IMBERG.

SEn stora yttrest, som Mine Herrar och Gynnare
för mig hyft och wisat, har i mitt bröst upväckt
större tacksamhet än första vältalighet kunde för-
klara. Hittils har jag ej funnat lämna tillräckeliga
prof härpå, och fägnar mig dersöre ut öfver et hjenlegit tils-
fälle, at winna et så billigt ändamål, då jag, medelst detta
Academiska arbetets försvarande, tänkt framvisa mitt första
lärospän. Ansen och antagen, Mine Herrar, dessa blad säs
som wedermålen af mitt tackamma finne! Jag shall häremot
ej underlåta, at böja mina knän och uplyfta mina händer
för Edert och Eder Hedervärda Omvårdenads timmeliga och
ewiga väl. Framhärdar med estime

Mine Herrars

Ödmjukle tisenare;
MICH, LEBELL, Sonet.

Prov. XXIX: 18.

כִּי־חַזְׁוֹן יִפְרָע עַט וּשְׁמַר תּוֹרָה אֲשֶׁר־הָיוּ

2. Cor. X: 15.

τὸς φευγόμοις λέγων κείναντον ὑμῖς ὁ φημι

PRÆFATI O.

Microcosmum, non sine ratione, interdum appellarunt hominem Philosophi, propter magnalia Divina in eo conspicua & quasi in centro concurrentia. Duo tantum in ipso continentur unum, & tamen inter tot myriades rerum creatarum, nulla fere datur, cui aliquid simile in homine non reperiatur. Simplicia si queras, rationalia, libera; enī animam materiæ expertem, intelligentem, libere volentem, perennem & immortalem. Inter composita, corpus, tanti depositi habitaculum, tanta sapientia & virtute elaboratum est, ut merito mireris pulchritudinem, elegantissimam membrorum combinationem, sicutumque ad officia præstanda perquam aptissimum. Elementis constat: ignem arguit calor, aquam humores, necessitas aëris externe hausti internum comprobat; materia solida denique terra est. Totum corpus crescit & vivit modo excellentiori ac vegetable, sentit ut animal, lapides repræsentant ossa. Solis aliquorumque luminum speciem quasi habent oculi, quibus clausis tenebræ oriuntur. Imo, si malum adhuc requiratur, absit tamen necessitas (⁹), etiam in profundissime corrupta eheu! natura, abundans satis inventitur.

A

Inter

Inter omnia autem bona, maxime lucet pars amicissimum, consiliarius & imperatrix totius systematis Microcosmi, intellectus nempe & voluntas. Hisce ad cognoscendam, conservandam & augendam concretam felicitatem, hominem ornavit naturæ Parens: quemadmodum eum, ut creaturam visibilium præstantissimam, vi bonitatis & sapientia sua, præ aliis estimare, amare & curare voluit. Voluntas rationi unita sine libertate persistere nequit (*b*), vi cuius sese ad hoc vel illud determinare & non determinare valet. Intellectus finitus ab errandi periculo non est immunis, in primis in iis, ubi sensus & imaginatio in consilium vocantur. Felicitatem itaque imprudenter sectantes, contrarium ejus invenire, difficile non est: erat adeoque lex necessaria, quæ illam monstraret lapsusque impediret. Idque jam potius, cum felicitatem magis querendam quam partam esse, hominemque in concreta non persistisse, ex præfenti rerum statu concludat sana ratio. Hanc legem actu promulgatam homines sibi relieti non norunt, querenda itaque est in natura humana sana mente considerata, ubi tamen non nisi potentia manifestata est. Præcepta ejus ulterius & actu cognoscere, illorum sedulae disquisitioni, quibus data est, relictum deprehendimus. Cum autem oscitania hominum adeo magna sit, ut pauci invenire, pauciores usurpare current facultatem sibi innatam disquirendi quid bonum malumve sit; in primis in iis, quæ minoris videntur ponderis, utpote nemini nocentia & intra pomœria pectoris latitania; complacuit summo Benefactori voluntatem suam scripto manifestare, ut statim circa discursum pateret, quæ observasse felicitatem mortalium promoveret. Ejusmodi lex scripta eo minus potest discrepare a lege naturali, cum eundem agnoscant Auctorem, sibi ipsi non contrarium. Eadem quoque fundantur natura, adeoque eadem requirunt præcepta, ita ut illa hujus sit explica ta effigies. Tantum itaque absit, ut convenientiam hancce ami-

amicam legum scrutari prohibitum sit, quin potius cuivis injunctum, ne bestiarum instar cogatur, sed rationalem & liberam legi praestet obedientiam. Accedunt etiam sic plura motiva, quæ obligationem efficiunt intensorem. Imo, lege quamvis promulgata, sanæ tamen rationi est relictæ explicatio & applicatio legis ad facta individua, æque ac sanctio penalis, quam neque lex moralis determinat (e), alias enim, ut aliquando evenit, summum jus fieret summa injuria. Hinc quoque patet, interpretationes legum divinarum ~~pro~~^{pro}treveras factas, eadem duce disjudicari posse, an sint legi naturali cognitæ, vel non. Ejusmodi explications variis in locis sacrarum paginarum reperiuntur. Inter quas de dicti Salvatoris Matth. V: comm. 22, convenientia cum lege naturali, disquirere nobis proposuimus. Trta quidem materia est, atcamen ardua, neque, quantum scire licuit, uno opere sufficienter exposita. Cum in Philologia sacra nihil ferre dici possit, quod non dictum sit prius, nos non pœnitentib[us] Lexica, Rabbinos aliosque autores consuluisse, sententias varias adduxisse, nostramque ex iis elegisse & probasse. Interim benignam mitemque cogamus & expectamus censuram.

(a) Necesstitatem mali moralis, quam defensit LEIBNITIUS in suo *Essai de Theodicée*, ubi difficultates BAILLI de Origine malorum tollere annititur, vel ex eo capite requimus, quod sic DEUS simul statueretur sapient & non sapiente. cf. Watibii Lex. tit. Böse. (b) Vid. Annot. egregia ad MENOZÆ XXIII. Brief pag. 525. & seqq. Versionis Germanicae (c) Ambæ sunt necessarie in societate in primis Civili: Invättningen til thet Borgeliga Sällskaps petts våru och båsta, har H.M.D lämnat thet sunda Förnuftet på förberörde grund at fastställa, påbinda och förändra. R. Majjus och Rikssens Cancellie Colleges Företal til Lagen.

§. L.

Verba Salvatoris in rubro Dissertationis citata, sic in Textu sonant authentico: Εὐᾱ δὲ νέαν ὅμιλον, οὐ μᾶς
 ὁ ὅρη λόγου τῷ αἰδελῷ αὐτῷ εἶναι, εἴσοχος εἰσαὶ τῷ
 κεῖσθαι δὲ δὲ τὸν τῷ αἰδελῷ αὐτῷ πάσα, εἴσοχος εἰσαὶ τῷ
 αὐτελεῖον ὃς δὲ αὐτῷ μωρός, εἴσοχος εἰσαὶ ἡ τῷ γένεται τὸ πνεῦμα.
 Variantes lectiones, quæ compluribus in locis N. T. negligenter
 gentiam Transcripторum & imperitiam interpretum, imo quandoque
 malitiam Hæreticorum argunt, puritatem hujus dicti
 neque intactam reliquise accepimus. Nam præterquam quod
 loco *pax*, in exemplari quod BEZÆ fuit Cantabrigiensis, le-
 gatur *pax*, & vocabulis *εἰμι μη* in Codicibus Stephanii in-
 terponantur voces τῷ αἰδελῷ αὐτῷ, etiam particula εἰκῇ omis-
 sissa est. Prioris magis vitia, quam variantes lectiones no-
 bis videntur; unus enim & alius codex, contra plures, va-
 riantem non facit lectionem. Neque sensus mutatur hoc lo-
 co, quamvis per incuriam descriptoris literæ *ν* & *χ*, ut-
 pote quæ unius organi, confundantur, & verba præceden-
 tia sint repetita, quæ aut non observavit, aut propter nitiditatem
 exemplaris eradere nosuit descriptor. Ne dicam auto-
 ritatem horum Codicum in dubium vocari (a). Sed de vo-
 cabulo εἰκῇ major est inter Philologos controversia, utpote
 quod non solum in Manuscriptis Romanis, e Bibliotheca
 Barberina, desideratur, sed etiam apud vetustiores, teste
 HIERONYMO, non est inventum; neque in codicibus AU-
 GUSTINI græcis & variis Patrum allegationibus (b). Unde
 ERASMUS credidit idem esse adjectum a quoddam officiū ze-
 lum commemorante, quam sententiam quoque inter alios de-
 fendit Richardus SIMONIUS, quamvis sibi ipsi contradicit,
 dum alibi (c) particulam εἰκῇ pro genuina habet, & in No-
 nitis ad N. Test. fatetur lectionem hanc adstrui antiquissimis
 patribus græcis, aliisque. Sic quoque LUTHERUS Vul-
 gagam fecutus eandem omisit, ut & interpres posteri Svecos.

Imo

Mo CHEMNITIUS contendit non esse recte, quod passim
in exemplaribus addatur græcis. A contraria autem parte,
hanc particulam posteriores codices Vetusiores exprimunt,
traductores graci interpretantur, versio antiquissima Syriaca
habet, nec non Coptica, Fennica, Danica, Gallica, Belgi-
ca, Anglica, aliæque. Contra MILLIUM, qui eandem pro-
glossemate habet vetusto, & quod penè Apostolorum tempo-
re codices invaserit, ut necessarium ad emolliendum sensum,
opponit WHITBIUS, neminem ex industria omisso vocem
ejusmodi necessariam. Idem quoque allegat testimonium
JUSTINI M. & varia Patrum loca ubi vox εἰν̄ habetur.
(a). Addam adhuc, quæ Cl. interpres BEAUSOBRE &
LENFANT in E. L. observant: *Ces mots (sans cause) se
trouvent presque dans tous les manuscrits Grecs, qui sont connus,
mais on ne les trouve point dans presque tous les Manuscrits de la
Vulgate, la raison en est, que S. Jérôme, qui avoit corrigé l'an-
cienne version Latine, a cru, qu'il falloit les effacer. Nos
itaque quod attinet, quamvis nihil sensum effati turbare ex-
istimamus, si particula εἰν̄ legatur vel non, neutra enim le-
ctio analogie fidei & contextui repugnat; eandem tamen in
textu retinere non dubitamus, non solum quia potiora exem-
plaria sequi tutius esse credamus, sed etiam propter antiqui-
tatem hujus lectionis, quam vetustissima versio comprobat:
in primis cum objectiones contra sententiam ejus non
sint ponderis, ut iis assentiri possemus, quemadmodum
infra patebit. Priusquam autem huic finem imponamus S:o,
observare lubet Hebraismos in N. T. frequentes, etiam bis
in hoc occurtere dicto: Nempe εἰς τὴν γένεσιν πρὸ τῆς γένεων
& deinde ἐπὶ μερὶς πρὸ πατρογένεων. Nam quod prius atti-
net, novimus præfix. ὅ notam dativi, saepe a Græcis inter-
pretibus reddi per εἰς, neque raro occurtere in N. T. testito,
quamvis etiam rarissime apud prefatos auctores, ut βοηθο-
σιτων εἰς ὀλυμπον πρὸ τῆς ὀλυμπίᾳ apud Demosth. adeoque*

non est opus cum HOMBERGIO ellipsis hic statuere, & verbum βληφίαν habintelligere: neque cum LIGHTFOOTHO emphasis expressionis quartete sic reddendo: reus erit (Judicio), eis neque ad Judicium gehennæ. Posterior phrasis originem repetit ab iropia adjectivorum apud Hebreos, quare substantiva loco illorum in regimine adhibentur, ut Psal. V: 7. ■■■■■ וְרָמֵם וְנִיר vir dolii pro dolo (e); ubi observat GLASSIUS (f), sententiam stare commodam, prius an posterius loco adiectivi habeatur, etiamsi ceteroquin posterior adiectivi loco sit, adeoque perinde esse si reddatur: in gehennam igneam, vel ignem gehennalem. Nulla igitur necessitas cogit ad hypallagen configere & phrasin exponere per ignem gehennæ, quemadmodum ejusmodi hypallage in N. T. raro occurrit.

-
- (a) Cf. Praefatio ad edition. Secund. N. Test. Curcellaei.
 (b) Cf. GLASSII Philol. Sacra Lib. I. Tr. II. P. I. memb. III: 2. Et nota Critica N. T. Curcellaei. (c) His. Crit. de Versionibus N. T. p. 30. (d) Vid. WOLFFII Cura Philol. Et Critica in b. I. (e) Cf. PASORIS Lexic. Nov. Test. tit. zetta. (f) Philolog. Sacra Libr. III. Tract. I. Can. VIII. a fine.

§. II.

UT autem facilior nobis evadat via dijudicandi moralitatem hujus dicti, necessarium ducimus genuinum exponere sensum verborum in eodem occurrentium. Vocabulum ἀδελφος, generatim fratrem denotans germanum, utpote qui αυτοι simul sive in eodem ἀδελφοι cum quodam fuerat (a), etiam de multis aliis adhibetur. Sic pro substrata materia designat cognatum sive consanguineum, popularem, in oppositione alienigenæ, proximum, eidem sectæ addictum, imo speciatim Christianum, utpote cum ejusmodi appellatio Christianorum admodum frequens sit in Sacris paginis N. T. in-

T. in primis in Actis Apostolorum & Epistolis, & ipsi expresse vocantur *breuius nō videret Gal. VI: 10.* sive ut sonat Phrasis JUSTINI M. domestici legis Christi; h. e. illi, qui per regenerationem ex eodem sensu incorruptibili, & veram fidem, saltem per externam professionem, fratres sunt consanguinei, domestici, fratres & intimi amici, quo ultimo in sensu, quoque vox *ἀδελφος* apud LXX interpres occurrit. Mos erat Judæis solos Israelitas appellare fratres, Profelytas tantum proximi nomine dignati sunt, gentiles autem excluserunt (b). Imo MAIMONIDES in *מִצְרָי* Cap. 2 ex Exod. XXI: 14 probare vult ethnicum non esse proximum, neque pro occidendo illo morte multari, ita etiam *Auctor Aruch* ex verbo 35. ejusdem capituli, putat *וְלֹא* excusare ethnitos (c); cum tamen contrarium fuisse probandum, nomen generale *וּנְשׁוּ* v. 12. indigitat. Tuto autem affirmamus Salvatorem in dicto proposito ejusmodi distinctionem minime adprobasse, nullibet enim proximum opposuit ethnico; potius e contrario Luc. X: 36. 37. antagonissam eo perducit, ut confiteri cogatur, Samaritanos, Judæis abominabiles, proximi eorum nomine venire. Profelytas autem quod actinet, quandoquidem religionem amplexi erant Judaicam, in fraternitatem Judæorum hoc ipso pervenerunt. An vero nomen fratris quoque competit ethaico, jam occurrit dispiciendum. Videntur quidem hæc invicem opponi Matth. XVIII: 15. 17. ubi fratres Iudeus, sive, secundum LIGHTFOOTHUM, Christianus, aliquoties frustra admonitus, tandem habebitus pro ethnico. Sed quis non videt, ibi mentionem esse de ethnico, non qualiter, sed qua incorrigibili leguntur divinarum & humanarum contemptore. Et quamvis concederemus infideles & ethnicos aliquando excludi, dum de fratibus sermo fit; non tamen sequitur, quod semper id eveniat; omnibus enim iidem protoplasti eademque origo, idem peccatum, eadem reconciliatio & salus per Christum ratione aquiescens, & sic per-

Qui-

Quibus si addatur, omnibus unam eandemque esse legem, patet neminem non comprehendendi sub nomine *ἀλφας*, cum de lege morali ejusque explicatione Scriptura loquatur. Confer de ejusmodi fraternitate universalis Ebr. II: 10. ad fin. VORSTII Philol. cap. 3. p. 57. &c. & SVICERUS T. I. p. 86.

(a) PASOR, Lexic. tit. *ἀλφα*. (b) BEALISOBRE & LENFANT in b. L. (c) LIGHTFOOTH, Hore H. & T. in b. l.

§. III.

DE voce ΠΑΚΑ mirum in modum disceptarunt Philologi & Exegetæ, ita ut plures hic recenseri possint variae sententiae. Non defuerunt, qui teste AUGUSTINO in b. L. vocem græcæ originis esse putarunt; quia scilicet græci hominem nihili πάκον a veste detrita & rejicula appellare solebant (a). Rejiculam autem hanc esse sententiam non est quod dubitemus, nec enim Christus græce locutus est, nec interpretatum esse hoc vocabulum, monet & usus in scriptis Judæorum & versio syriaca, ubi iisdem fere literis Πάκον habetur. Aliunde igitur derivationem esse querendam patet, sed de radice variant auctores. Quidem enim Hebraeoriginem defendantes, ex duabus vocibus פָּאַקְמָלūm tibi, compositam esse existimant (b), sed hoc penitus aberrat ab orthographia vocis & apud Hebreos usitata & ab interprete Syro expressa. HIERONYMUS rarus ille eo tempore Hebraizantium Phœnix, aliquique (c) a Rad. Hebr. פָּאַקְמָלūm deducunt, quod in Hiph. פָּאַקְמָלūm evacuavit, quasi designaret hominem cerebro vacuum, & idem, ut Hesychius censet, ac κενόν, quemadmodum Judic. IX: 4. פָּאַקְמָלūm vocantur אֲדֹמֶת הַיִשְׁרָאֵל (d) Hujus inter derivationis defensores, non tamen de emphasi vocis convenit, minoris enim momenti quidam, alii rursus justo majoris esse arbitrantur. Ex illis

Auges

Angelus CANINIUS (e), convitum non aere sed familiare dicit suisse, ut cum major minorem pro auctoritate familiariter castigat vel leniter objurgat, castigatus propterea, nescio tamen an sufficienter, a PFEIFFERO 1. c. §. 2. Ex hisce D. FRANZIUS, collatis quibusdam Scripturæ locis, concludit vocis emphasis Hebream innuere oriosos, irreligious, scelestissimos & incorrigibiles nebulosos (f). Sed hac admodum dura sententia, neque PFEIFFERO neque nobis arridet: quamvis enim non negemus פַּאַת in hisce significationibus occurtere, tamen gradationis rationem esse habendam putamus. Ipse PFEIFFERUS medium progredi volens viam, existimat פַּאַת esse idem ac Chald. פְּרִיר alterante nonnunquam a & i, ut Magdal, Migdal, &c. & significare convitum ex animo irato profectum & cum contemptu & subsannatione conjunctionem, cui respondet latinum *inepte* & germanicum *du hase*. Fatemur hanc sententiam maxima probabilitate sese commendare, præterim curu in scriptis Talmudicis רֵיקָה vel רֵיקָה sapius ut convitum occurrat (g), adeoque non eidem magnopere refragamur; eodem enim res recidit, si hanc vel nostram §. seqq. accepimus derivationem. Interim durior videtur esse alternatio פ kamez pro chirek vel tsere, neque exemplo, quam PFEIFFERUS adserit, corroborari. BEZA conjicit פַּאַת esse idem ac עַשְׁר & Gallium *mauvais*, ita etiam *And.* MULLE-RUS (h) quia ד raphatum ch ab orientalibus & gallis pronunciatur ut ψ sch. adeoque idem esset præceptum ac in *Kiduschin* 28. l. קְוֹרָא לְחֶבְרוֹן רְשֻׁעַ זְנָדִין עַמְּרָ לְחִרְיוֹן

Sed præterquam quod hic non habetur פ, neque datur פ raphatum, neque lex allata Rabbinica hoc quadrat. *Drusius*, ab EBRAO edocitus, contendit sape nominatum פַּאַת esse interjectionem sive particulam æquipollentem Latinæ hemi Bellarini autem nihil significare putat cum *Martthæus* idem non interpretetur; sed

prius nullum est convitium, posterius nulla consequentia. *Vid.*
MATI, *Select. exer. philolog.* & *cog.* p. 862.

(a) *PFEIFFERI* Dub. *Lex.* exor. N. T. loc. V. §. I. (b)
CHIYRAEL Comment. in b. l. (c) Quos recenset *GLASSIUS*
Philo. S. p. 330. & *WOLFFIUS* in curis ad b. l. (d) *Vid.*
PASOR, *Lex.* N. T. tit. *pana*. (e) *Disquisit.* locor. N. T. Cap.
7. p. 78. (f) *De interpretatione Scr. S:ae Orac.* 129. (g) *Vid.*
BUXTORFFI, *Lex.* *Hebr.* tit. p. 7. (h) In *Glossario Sacro per Il-*
gitante WOLFFIO in *Curis* ad b. l.

§. IV.

Restat adhuc, unde vocabulum *pana* deduci potest, rati-
dix *Hebreæ* פָּנָא, quæ proprie *attenuandi* significatum
habet, quemadmodum *R. Salom.* verbi פָּנָא *Psal.*
XVIII. 43. *emphasim* exponit, adeoque *pani* significatum
ex nomine efformatum & ab affini verbo פְּנַי mutuatum esse
(a). Sed hac de re non vacat disquirere, sufficiat annota-
re, verbum hocce denotare apud *Hebreos exp̄uere*. Hinc
THEOPHYLACTUS exponit *pana* quasi κατάπυγη sive
confundendum significaret; & FRANZIUS pro ejusmodi ho-
mīne, ad cojus mentionem alii honesti exp̄uere debent, ut
supra audivimus. Unde quidam, ut testatur & ipse admittit
PFEIFFERUS l. c. §. 2. existimatunt hac dictione innui i-
rati hominis gestus. Inter eruditarum tot sententiārum di-
votia si itaque nostram ex iis eligere liceat, ultimam adopta-
mus, nam præterquam quod derivatio sit aperta & facilis a
verbo פָּנָא, etiam στρεψία textus & usus vocabuli apud
Talmudicos indigitant hocce convitium semper cum gestibus
contemptum innuentibus & iratis conjunctum esse. Nam primum
quod actinet, a Rad. פָּנָא esse *pana*, syadet interpres *Syrus*, a-
pud

apud quem נָרַא a Rad. נֶר descendit, quod pluribus in locis
 N. T. occurrit, & conspundi significatum, nonnunquam
 ex contumelia & contemptu, habet. Hinc itaque concludere
 licet, πάνα propriis ejusmodi convitium esse, cum quis ex-
 candalentia correptus, proximum, quoad perfectiones natu-
 rales & Civiles consideratum, lacescit, eum hominem nihil
 & pertinuum (staccare, fulinge) appellat, iratis gestibus &
 conspundo nauseam & contemptum suum commonstrat; imo
 quandoque solo gestu (pty), absque convitio, πάντας de-
 clarat. Hoc cum sensu optime quoque convenit οὐαὶ ηα
 textus, nam ut verbis utat C. PASORIS (b). *Servator no-*
ster contra ψευδεπυνέας Phariseorum docet, quo modis prece-
ptum sextum (nobis rectius quintum) violetur: nempe 1. vo-
luntate & affectu, cum quis immerito stomachatur. 2. Quum
quis fratrem vilipendit, idque gestu, cum conspundo. 3. Quum
verbis contumeliosis proximum lacescit, cum μωλύνῃ appellando. &c.
 Si itaque πάνα esset convitium verbis solutummodo expressum,
 ubi gestus manerent, an in solida explicatione legis omit-
 tantur, quemadmodum HEUMANNUS (c) eos siccō præ-
 triit pede? minime credo. Novitus ejusmodi opprobria con-
 spundo facta, ut & alios gestus contumeliosos, Judæis per-
 quam familiaria fuisse, cf. Luc. XVI: 14. quare atro si-
 gnanda erant carbone. Si jam usum vocis נָרַא apud Ju-
 deos perpendimus, eundem quoque nobis favere existima-
 mus. Adducit LIGHTFOOTHUS ad b. I. varia ex Talmu-
 dicis ubi πάνα adhibetur, que omnia proferte non vacat.
 Sic, uxor a marito sordido iussa, ut esset a poculis tanquam
 servula: respondit: *Rata* (du staccare): *ego sum Filia Regis.*
 Israelita dixit ethnico, ad carnem suillam apud te com-
 mendam, illum invitanti: *Rata* (pey) *de bestiis etiam mundis*
apud te mihi non est comedendum. Imo videatur, εγκά ad so-
 lum gestum exprimendum fuisse adhibitum, cum in Babylonie
 Tannith, fol. 2. 2. ita narratur: *Cuidam satanini R. Eliezar*

non relutavit, sed dixit: Itaka! quam deformis NB. est iste Vir, & quæ sequuntur (a). Neque hac in re nobis obstat verbum antecedens ειπει, quod PFEIFFERO t. c. verba necessario requirere videtur; nam præterquam quod adhibeat hoc verbum pro voluntate effectiva DEI 2. Cor. IV: 6. & decreto agitationibus solummodo cordis factio, Luc. XVI: 3. etiam existimamus vix alia ratione ejusmodi gestum & interjectionem iracundum potuisse exprimi emphatice, nisi per ταχαγανη & ambages verborum. Sed ut jam monuimus, non excludimus convitium verbale. Sic, ut BASILIUS M. in Definit. habet, παντα ἵππων πάντα ηπιώνες οὐδέποτε πέπον τοσούς οικοτέρους (non tamē mente amica & familiari) λαμπερόνερον. Neque derivationis nostræ obstat, dageſch f. non esse impressum literæ p, nam in vocalem longam resolutorio & dageſch non est insolita, & quidem potius admittenda, quam alternatio a PFEIFFERO adducta.

(a) Vid. Lexic. BLIXTORFFII tit. pp. (b) Lexic. N. T. tit. παντα. (c) Erklärung des Neuen Testam. ad b. l. (d) LIGHTFO. Hor. ad Matth. XXIII: 7.

§. V.

Sequitur jam vocabulum μωες, quod esse convitium evidenti & noto expressum termino, nemini Philologorum inficias ire complacuit. Derivamus hoc cum PASORE ex μη & οφει, ita ut μωες sit quasi μη οφει oculis captus, insipiens, sativus, adeoque nullius fere in humana societate utilitatis, quemadmodum cibi, quos quis præ nausea vix edere potest, insipidi & inconditi, & Græcis & Latinis dicuntur satui:

Ut sapient fastua fabrorum prandia betae,
O! quam sape petet vina piperque coquus. Martial (a).
Pater

Patet itaque vocabulum *mu'əs* hic complecti omnia convitia
 graviora, quibus quis a proximo removet gratiam DEI il-
 lumenantem & spiritualia dona, & quidem sine causa, eum
 declarat nausosum & abominabilem, execratur & quasi dia-
 bolo tradit, ceu desperata malitia esset, prout Salomonii stultus
 & extreme reprobis idem est, & stultitia sic spirituali
 sapientiae opponitur (b) Nam sumitur stultus vel *zaq i'hinias*
 η κακη & η αποστασις vel *xari naxias* (c), eodem recidunt
 ambo, hac tamen cum distinctione, quod prior stultitia ut-
 pote invincibilis excusari & possit & debeat, posterior au-
 tem, adhibita diligentia & sensim, corrigi possit, modo vo-
 luntas accedat. Hujus abominanda imago habetur Esai.
 XXXII: 6. ubi sub se complectitur *insipientiam oris*, *iniqui-*
tatem cordis, *hypocrisim erroris* & *crudelitatem*. Nam ut
 BEAUSOBRE & LENFANT *i.e.* observant: *Cette injure a-*
joute à la précédente, une idée de malice & d'injustice. La folie
dans la fable des Hébreux est ordinairement la mechanceté & l'
impét. Longius progeditur ex occasione gradationis præ-
 sentis, ut & Psal. XIV: 1. nec non aliorum locorum Scrip-
 ptura, Chr. HEUMANNUS *i.e.* qui primum miratus WOLF-
 FIUM in suis *Curis* copiosissimi ne verbum quidem de hoc
 vocabulo adduxisse, existimat idem omnia convitia superare,
 maximum dedecus & damnum adferre, adeoque designare
 falsae religioni addictum vel etiam plane *Atheum*, qui, ut ein
 narr in superlativo, in republica tolerandus non esset. Quam
 significationem vocis ex modo allato dicto concludit Judæis
 non suisse inusitatum, quemadmodum Samaritanus & archi-
 hæreticus illis idem erat, & apud Rabbinos Christianus &
 בָּבָר sæpe habentur synonyma, ut EISENMENGER obseruat
 (a). Hoc non quidem negamus, attamen monendum, ut i-
 psius verbis contra Homonum ad Marci VII: 25 utar: Die
 Prähleren ist etwas unvernünftiges, aber, auch andere unver-
 nünftige handlungen können à *Progn* genannt werden; sic e-
 etiam

etiam μοές non ubivis Atheum & Hæreticum designat. Hocce quoque convitum a Judæis sèpe in usu fuisse, fabulae & colloquia in Scriptis Rabbinorum obvia satis comprobant.

(a) *Vid. PASORIS Lex. tit. μοές.* (b) Cf. LIGHTFOOTH L. c. (c) *Vid. FORSTERI Comment. in Esaiam. p. 381.* (d) *Enidectes Iudæorum S. 692, 716, 796. I. Theil.*

§. VI.

Cum in dicto nostro diversæ poenæ diversis delictis propriæ enumerentur, necessarium existimamus, antequam progressus fiat ulterius, earum quoque diversitatem exponere, & quidem pro ratione judiciorum civilium apud Judæos, ad quæ allusio facta est. Mox itaque observandum, *særa* apud Judæos fuisse *tribunalia* (a), quorum *infimum* aut auctoritate publica ubivis habebatur & tribus constituit viris, aut ex arbitrio litigantium constituebatur, cum pars unum, pars alterum elegit judicem, hi ambo præsidem, & hi rursus triumviri adjutores sibi jungabant, ita ut numerus interdum ad XI assureret (b). *Medium*, quod etiam Synedrium minus appellabatur, XXIII habebat membra. *Supremum* tribunal Synedrium magnum nominabatur. Occurrit in dicto nostro primum *vox κείσις*, de qua duæ habentur sententiae. Quidam enim existimant judicium ipsius Dei immediatum hoc termino indigitari; alii iterum judicium Magistratus Civilis. Priorem sententiam LIGHTFOOTHUS (c) omni risu defendere conatur more solito ex scriptis Rabbinorum, ubi mentio habetur duplicitis homicidij, nempe unde occisus se expedire vel non expedire potuisset, *Sanhedr. cap. 9.* quorum posterius morte mulctabatur: item ex *MS. cap. 2.* inter eadem propria & aliena manu peractam, ut &

ut *χειρονία*, ubi posteriores non fecerunt homicidam reum mortis per Synedrium, sed per manum Dei. Quemadmodum in Hieros. *Bava Kama* fol 5:2, exstat *פטור מרוני ארם זהוב ברכינו שמי* *Absolatus a Judicio hominum, at reus judicio caelio.* Quædam enim delicta a manu DEI, quædam a synedrio, quædam ab utroque punienda esse putabant. Adeoque, ex mente LIGHTFOOTHI, injustæ iræ justam DEI iram & judicium assignari, quasi irasci & occidere per alios, ut & *Pax & occidere propria manu*, eandem mereatur poenam. Huic sententia autem, quamvis ceteroquin placeat jus talionis in Scripturis, eo minus assensum præbere possumus, quo certius patet, infernum, ut ex conceptu auctoris loquar, sic contradistingui judicio DEI, nempe pars speciei, ut C. WOLF-FIUS observat. (d) Idem esto judicium de fententia *Emmæ SCHMIDII*, qui citante Dœl. MAJO (e) per judicium ipsam condemnationem intelligit. Et quid obstat, quo minus *sejori* & in hoc & comm. 21. idem sit, eadem enim est hic coherentia protaseos & apodoseos ac in explications præcepti sexti, comm. 27. & 28. Si autem hoc, utique non videtur expresse heic judicium DEI intelligi, quamvis non contendam idem excludi. Inter illos, qui Magistratus civilis intelligunt judicium, neque convenit. BEZÆ conjectura, qui judicium triumvirale indigitari existimat, ipsa indole hujus tribunalis confutatur, quippe cum de levibus delictis, causisque pecuniariis & possessionum fundorumque limitibus agebat, accusatus nunquam morte multatus est, ut tamen texum hic requirere patet; quamvis per accidens quoque vita privata contigerit maleficum, e. g. cum quis flagellations supplicio immoraretur (f). Ceteri fere omnes tribunal XXIII virale, quod etiam *syn* appellabatur, intelligunt; quorum sententia eo confidensius calculum addere possumus, quandoquidem unica est qua restat, quæque maxime coharet cum texu. In urbe illa, ubi minus hoc synedrium collocaretur, requiri-

rit MAIMONIDES (g) binos ad minimam sapientes illustres, quorum alter potuit docere in lege universa, alter sci-
te interrogare & audire; si tres ejusmodi reperi-
bantur, erat synedrium mediocre, si autem quatvor, synedrium dicebatur sapientie. Alias communitatem est, in urbe ejusmodi numerum Patrum familias CXX aut maiorem fuisse; quos CXX curiose exponit idem l. c. Cap. 5. §. 4. fuerunt nempe, ait: membra Synedrii XXIII, tres classes viginti trium LXIX, vacantes Synagogæ X, ceteri ad judicium pertinentes X, reliqui urbis officiaii VIII, En! numerum totum CXX (h). Hierosolymis autem, præter synedrium summum, duo erant synedria XXIII, quorum alterum erat sicutum ad introitum montis, alterum ad portam atrii templi. Qualis potestas ejusmodi judicio erat, videri potest ex quatvor illis suppli-
ciis capitalibus synedrio traditis & in Talmude recentisis, nempe סְרִלָה lapidatio, סְבִרַת combustion, גְּרַד decollatio, סְגַנָּה strangulatio. De duobus prioribus maximis infra dicendum, tertium sive decollatio peragebatur gladio, & strangulatio linteis collo malefici, fino usque ad genua immersi, circumdati. Cf. GOODWIN. Moses & Aron, Lb. V: Cap. VII. & annot. CARPZOVI p. 581, 582.

- (a) Vid. WAGENSEIL in Sota p. 15, 16. & JOS. de VOISIN ad Raym. pug. fidei. p. 13. item 267. vel 338. &c.
 (b) CARPZOVI note ad GODWINI Moz. & Aron. p. 569. ex Sanb. C. III: §. 1. (c) Hore Hebr. & Talmud. in b. l. (d) In Curis Philolog. & Critico in b. l. (e) Exercit. Philol. & Exeg. in b. l. p. 855. (f) Vide WAGENSEIL in Sota l. c. (g) Sanb. Cap. I. §. 5. Cf. CARPZOVI note in GODW. l. c. (h) Vid. LIGHTFOOTH. Hore ad Alter. I: 15.

§. VII.

Progradimur ad alterum tribunal in textu nominatum, nempe Zuvidor, de quo, ut notissimo, tanta contro-
versia

veris inter Philologos non est, adeoque potiora ejus memora breviter exponere lubet. Designat autem *ovēdejw* vi vocis *confessum*, locum nimirum ubi judices conveniebant & sedentes de rebus sententiam tulerunt; compositum enim est ex *ov* & *ēdg*. Vocatur a Rabbinis סנהדרין, cuius originem Hebraeam somniarunt, derivantes ex § & *repetentes legem*, vel הרורת שׁוֹרְנָאִים odio babentes acceptationem scil. vultus. Sed plane græcum esse vocabulum, fateatur ELIAS in Thiburi, & post Alexandri M. adventum in Iudeam, una cum aliis vocibus Græcis, civitate donatum Hebraica (a). Erat autem hoc tribunal Judæorum summum ut Curia Wiennensis & Parliamentum Angliae, & Synedrium Magnum appellabatur, unicum in universa Judæa, & quidem situm Hierosolymis in loco quodam templi, vocato לשכת הַמֶּלֶךְ camere augusta vel dolitz, quia pavementum ejus scupis & bene politis lapidibus erat teftū. Hic sedebant Judices a tempore sacrificii jugis matutini, ad tempus sacrificii jugis, quod fiebat inter duas vesperas (b), & extra hunc non potuerunt iudicium animalium administrare, ut quidam dictum Joh. XVIII: 31, explicant. Membra hujus senatus quod attinet, dicunt sapientes, referente ABEN ESRA, Mōsen desumisse VI ex unaquaque tribu, cum autem totus numerus sic ad LXXXII excrevisset, sepositi sunt de tribu Levi duo (c), ne præceptum Dei de eligendis LXX, Num. XI: 16. violaretur, quibus si addatur Moses ut præses, erunt LXXI. Inauditus autem fuit confessus LXXXII, nisi una vice in Jafne, de quo dicit R. SALOM. ben Azzai: accepi ego יפֵי עֲבָדָה ab ore LXXXII seniorum Sc. (d) Præter hoc Synedrium, GOODWINUS aliud statuit Collegium Ecclesiasticum, cuius præsides erant summus pontifex ejusque vicarius 30. Ab altera parte iterum J. G. MEUSCHENIUS contendit τὴν ἀρχηγεῖαν semper suisse præsidem Synedrii M. Ambos errasse & rem eo recidere,

quod assessor Synedrii cum pontificatu non semper con-
juncta esset, attamen neque summum pontificem inde exclau-
sum fuisse, si sapientia ejus dignitati respondebat, commono-
strat Job. Gottl. CARPZOVIUS (e). Ceteroquin ut Maimo-
nides docet duos hoc Collegium habebat praesides, quorum
primus נָשִׁיר sive Princeps vocabatur & locum Mosis tene-
bat, ex familia David oriundus, quique post gentis cladem
supremus Scholarum Judaicarum Rector erat, cum, jurisdi-
ctione ademta, synedria in Academias mutarentur: Alter au-
tem, reliquorum LXX præcipuus, vir auctoritate pollens, qui
ad dextram principis sedebat, & primus sententiam protulit,
נָאכְ בֵּית רַיִן sive pater domus est appellatus. Ceteri Assessores
erant Sacerdotes, Levitas & Israelitas inculpabiles, & ut
WAGENSEIL habet (f) viri sapientissimi, formosi, pro-
ceri, graves aetate, periti artis magicæ □ יְפָשָׂת, & edo-
cti linguis LXX, ne synedrio opus esset interprete (g). Hi
in semicirculo sedebant cum duobus scribis, & sic de causis
judicarunt, non tamen de omnibus, sed quæ maximi erant
momenti, ad doctrinam & præcipuos nervos regiminis perti-
nentia, utpote, verbis utar C: BEAUSOBRE: On y appela-
loit des tribunaux inferieurs & il connoissoit des afaires, soit
civiles soit ecclesiastiques, comme celles, qui regardoient une tri-
bu entiere, la guerre, le souverain sacrificeur, un faux Pro-
phete, les Docteurs & meme les Rois, maximaque vicia, ut, i-
dolatria, crimen læsa Majestatis, blasphemia & sic porro.
Hinc quoque liquet cur synedrium hoc sumrum, gravissimo
quoque suppicio, lapidatione nempe, ordinarie delicta pu-
niebat. Cujus duo legitur fuisse genera. Primum in Misba-
na Sanbedrin C. VI. vocatur חֲדִירָה sive impulsion, cum malefici-
cus ex alto in terram lapidibus strata mactabatur, si
autem inde non moreretur, tunc excipiebat alterum genus si-
ue יְרַחַם. Priorem modum factum & detorsioni vocis

Exodo,

Exod. XIX: 13. innitentem esse, demonstrat CARPZOVIUS
l. c. p. 584. Posterior autem sic peragebatur: Maleficus,
 Vir velatis anterioribus, semina interulam induita in locum
 supplicii educebatur; ubi unus ex testibus primum fecit
 impulsum; si vero puniendus non moriebatur, ambo testes
 lapidem quendam prægrandem sustulerunt eoque jecerunt, si
 quoque hoc peracto, nondum animam efflaret, totus populus
 lapidabat (*b*). Addunt Magistri Judæorum, viros blasphemos &
 idololatras lapidatione necatos, parum ante solis
 occasum in trabe suspensos & mox iterum sublatos, de quo
 in scripturis altum est silentium, quamvis ceteroquin suspen-
 sionis exempla non desint, cujus loco & jure Judæi adhi-
 buerunt strangulationem, utpote quæ alias in Le-
 ge eorum nec præcepto nec exemplo fundatur. Restat
 quoque ad scopum nostrum pertinens nobilis quæstio: num
 eo tempore, cum verba hac Salvator proferret, synedrium adhuc
 habebat ius vita & necis? Talmudistæ enim communiter exi-
 stimant XL Annos ante desolationem templi, sive Anno Chri-
 sti XXX:o, idem illi ademum esse; & synedrium tunc mi-
 grasse e Liseat haggasit in tabernas, & sic porro, donec post
 decem migrationes plane expiraret. JOS. SCALIGER pu-
 pat hoc esse factum, cum, depulso Archelao, Judæa in Pro-
 vinciam Romanam cederet. Impugnant ambas hac sententias
BEAUSOBRE & LENFANT ex eo in primis capite, quod
 Pilatus jusserrit Judæos judicare JESUM secundum Legem co-
 rum, & quod demum ipse coactus fuerit judicare, nam im-
 peratores Romani permiserunt Judæis, ut *Josephus* scribit,
 τοις μάζειοις ἔθεσαν τὴν ιεραῖς κηρύδαις. Distingvit ANT. BY-
 NÆUS, inter crimina contra Leges Romanorum & peccata
 in Religionem sacraque Judæorum, quæ posteriora Synedrium
 potuit punire. Urget vero *l. c. p. 582.* CARPZOVIUS
 geminam negationem Joh. XVIII: 31. ἐκ δέντρα, quæ universaliter
 omne ius vita & necis excludit, & distinguit inter sententia ca-

pitalis denunciationem & ejusdem executionem, quorum prius
in Synedrii erat potestate, posterior ad Satrapam pertinebat
Romanum, quod cum Prophetia Gen. XLIX: 10. non re-
pugnet & historia Evangelica melius congruat, nos quoque
approbare non dubitamus.

(a) Vid. CARPOVII Annot. in GOODW. p. 568 (b) Cf.
JOS. de VOISIN not. in Pugior. fidei, p. 14. & ad partit. 2.
Cap. 5. (c) JUN. Excol. Analyt. Num. XI. (d) Citante
LIGHTFOOTH in Horu ad Act. I: 15. (e) In Notis ad GOOD-
WIN. p. 550. & seqq. 553. (f) In SOTA pag. 783 ex Me-
nabot. fol. 65. (g) Cf. ad huius CARPOVII not. in GOODW.
pag. 576. (h) WAGENSELL in Sota pag. 455. ex Maccio XV
מִצְרַיִם וּמִנְגָּדֵל c. 6.

§. VIII.

Tertium jam excipit penarum genus explicandum, quid
nempe Salvator voce γένετο intelligat. In prioribus
duobus tribunalia nominantur, non expressis penis,
cuæ ibi solebant infligi; ultimo exprimitur supplicium sub-
intellecto foro. De hujus vocis origine duæ in primis sunt
sententiaz, una Barth. WESTHEMERI qui eandem a Rad.
תְּבִעָה deducit, quod in piel est affixit, unde תְּבִעָה afflictio; &
cum Græci vocibus Hebraicis ab γ incipientibus præponere
solent ut in עֲמֹרָה תְּבִעָה (1) foret γίνεται & ob genium
linguae ac facilitorem pronunciationē γίνεται, sed ut bene ob-
servat PFEIFFERUS (2) Hebrai semper hanc vocem ple-
nis literis etiam cum י a principio exarant, cuius & quan-
titatem & qualitatem in Talmude suo habere volunt (3). Idem
quoque Paraphrasi Chaldaica probatur, ubi locus Esa.
XXXIII: 13. explicatur per קְרִירָה עֲמֹרָה five geo-
graph.

bennam ignis aeterni, ita etiam Arabes suum habent giehanōnamo. Altera sententia, de hac voce, HIERONYMI est & aliorum communissima, qui contendunt, *persu* derivari a loco Hierotolymis adjacente, cui nomen Iosue XV: 8. & a libi חַנּוֹן vel חַנּוֹן גָּי vallis Filii Hinnom. Adducit autem BUXTORFFIUS (e) ex libro Tarkus sive commentario quodam Mysticō in universa Biblia ad Jer. VII: 1 inter alia, quod hic locus sit חַנּוֹן appellatus a rad. חַנּוֹן regiit quia ibi πεντορια exercebatur in cultum Molochi, sed adjectum חַנּוֹן potius monstrare videtur, quemadmodum HIERONYMUS ad Matth. X. & PASOR in Lexico suo obseruant, Hinnom fuisse nomen pristini possessoris loci, qui num a rugiu nomen accepit, incertum est (e). Erat autem vallis haec in se & primis temporibus amoenā, fonte flos irrigata, quamvis deinde horrendo infanticio dio sit contaminata a Judaeis idololatriis, qui superstitione vicinæ gentis Ammonitice, præcepto DEI Gen. XXII: 2, palliata, immani quadam crudelitate & σφέζια solebant liberos suos per ignem traducere, atque sic idolo Molchono sive Motobo offerre. Neque semper, ut quidam Judaorum Magistri, inhumana majorum erubescentes, ex phrasι חַנּוֹן concludere volunt, liberi duo pyra nudis pedibus percurrere coacti atque sic igne tantum iniciati sunt, sed re vera in sacrificium fœdissimum macinati & jugulati, ut patet Ps. CVI: 37, Ezech. XVI: 21 (f). Plura, qua profere non vacat, apud BUXTORFFUM & CARPZOVIUM &c. reperi possunt. Hanc ob rem vallis nominata a Iosipio Rege est fœdata, cadaveribus repleta & combatendis mortuis sordibusque urbis destinata, quod Judæi ex captivitate reduces jugiter continuabant, ne idolatria pristina revocaretur. Unde a KIMCHIO dicitur ibi fuisse תְּלֵת עַנְשׁוֹד ignem conservatum, neque defuerunt vermes reliqua vo-

santes. Hinc infernum per Metaphoram & Analogiam quamcunque, noto inter Judæos vocabulo translatatio, vocatur *Gehenna*, *tophet*, *immortales vermes* & *ignis inextinguibilis*. Conf. WOLFFII *Cura in b. l.*

- (a) *Lib. de tropis Scr. Sacra* p. 78. *Vid. GLASSII Philol. Sacrae p. 1385.* (b) *Dub. Vexata in b. l.* (c) Cf. *WAGENSEIL* b. c. p. 220. & *Pug. fid. p. 606.* (d) *Lexic. Hebr. & Chald. sub. tit. נַשְׁׁא* (e) *Vid. Annot. CARPZOVI in GOODW. p. 485.* (f) Cf. *GLASSII Philol. S. p. 1386.* & seqq.

§. IX.

Qualis vero poena hic loci per vocem γέεννας indigitetur, non convenit inter Philologos, quapropter paucis quoque indaganda est. Quidam enim aeternos inferni cruciatus intelligunt, alii ad temporale volunt alludi supplicium apud Judæos usurpatum. Inter priores, præter **LIGHTFOOTHUM** qui b. c. ignem gehennæ tribuit censuræ ignem gehennæ adjudicanti, etiam **POSSINUS** (a) per γέενναν judicium ipsius DEI intelligit, collato loco Matth. X: 28. Hoc utique nos non negamus, quin potius urgeamus, non solum convicium μάρτυρος sed etiam παντα & οργηνα reum facere inimicum supplicii infernalis, nulla enim civilis vel secularis poena, quantacumque sit, infinitum Deum placare & delictum infiniti ponderis tollere potest. Sed hinc quoque concludere liceat, nullam esse rationem, cur in dicto nostro ultimum hocce supplicium solum denotet infernum, sic enim delictum minoris videtur esse momenti, quam priora duo, quæ præterea in tempore punirentur. Non exclusa hac poena igitur pergitimus ad dispiciendum, quale supplicium civile hic denuncietur, **SPANHEMIUS** in *Dubia Eodang. p. XX* per γέενναν & πνεύμα intelligent *נַשְׁׁא שְׁרָוִת* sive *vivicomburium*, quod in Israele amplex suisse traditur (b); alterius, com-

combustio corporis, quæ fiebat pyra incensa, sive circumpositis
fascibus cremiorum; altera, combustio animæ, ut amant dicere,
quando damnatus, fimo immersus, tantum non strangulabatur
& ori ejus biscenti plumbum liquefactum infundebatur, quo-
rum posterior modus combustionis ordinarius erat, magis usi-
catus & auctoritate traditionum confirmatus. Eandem Spanhe-
mii sententiam tuerur JESU ARNDIUS (c) contra SAM. PETITUM,
qui morem Judæorum abjiciendi severius puniendos in Vallum
Hinnom heic respici putat (d), assentiente WOLFFIO in *Curis ad*
b. l. Nos, ut gradationis rationem habeamus, malemus cum
PETITO & WOLFFIO facere, ex scriptis enim Rabbinorum pate-
scit, פְּלִירָס sive lapidationem Judæos pro majori habuisse pœ-
na, quam הַמִּרְאָשׁ sive combustionem; ne dicam voces, nulla
dissidente necessitate, in proprio significatu esse retinendas.
Coronidis loco huic sectioni apponere lubet duo proverbialia,
de quibus quid sit judicandum ex dictis patescit: alterum nem-
pe in Babyl. Kaddus bin citante LIGHTFOOTHO in *b. l.* Qui proxio-
rum vocat זְבֻעָה excommunicabitur, quia eum vilificat, qui זְבֻעָה
sive spurium, 40 plagiis punietur, qui יְמִינָה in miseriam ibit. Alt-
rum apud Mariam de Veil recentiente Majo l. c. p. 864. nimis
tempore Salvatoris usum invaluisse, ut capitulum criminum pa-
noror, reus diceretur judicio viginti trium, Exormium, lynear o.,
gehenna autem, ejus scilicet nec humaris riacebatur posse expiari lupo-
pliciū. Sed de his satis, plura qui evpiunt, adeant aucto-
res ut RENFERDUM de X oriosis Synagoga p. 24. SELDE-
NUM de Synecchio p. 202. FEUCHENIUM ad. h. l. & CEEITU-
MÆUM in vocibus Græcobbarbatis, nec non citatos a FA-
BRICIO in *Bibliographia Antiquaria C. XIV. §. 2.*
prater antea nominatos.

(a) In Scriptorio Evangel. p. 45. (b) Id. CARPZOV. anno
1612 in GOODW. p. 585. (c) in Miscellaneis Sacris p. 50.

(d) Varr. LL. L. I. C. 5.

Lyckönskan
Til
Herr Respondens,
Min älskade Broder.

Om man födes till tre åndamål, GUDs ähra, egen fallhet och andras tjenst. Värt släkte idkar ej mindre många, än olika näringfång, som i kväl alla der i åro lika, at de tre åndamålen kunna i hvarct och ett både sökas och finnas, fastän med någon skillnad. Jag trof säkert, at man i det tunga åro-ständet kan lättast fullgjöra sin skyldighet, och skattar deraföre Eder, Min Bro, lycklig, som fätt si gäfvor som lust, at bereda Eder dertil. Och då jag nu både på de förra och den senare framten Edert första allmänna prof, har jag ej kunnat underlåta, at til ett allmånt bewis på min besynnerliga och Broderliga kärlek, gratulera Eder til den fördel, hvilken många önska, få åga. Härnäst beder jag uprichtigt, at den Allvise Guden vårdigas vidare leda Eder til en rätt wisdom, som jag visligen efter sträfven, samt göra Edra dagar många och sälla! Sist försäkrar jag, at Eder lycka aldrig skal sakna min sågnad, ty jag är och blifver med osöktludd drägt

Eder

Geograffie Broder
HANS HENR. IMBERG.